

**АНАЛІЗ ЛОКУСІВ, АСОЦІЙОВАНИХ З ВІДНОВЛЕННЯМ
ФЕРТИЛЬНОСТІ ЦЧС ТЕХАСЬКОГО ТИПУ КУКУРУДЗИ**

Г.І. СЛІЩУК, молодший науковий співробітник,

Н.Е. ВОЛКОВА, доктор біологічних наук

***Селекційно-генетичний інститут – Національний центр
насіннезнавства та сортовивчення, Україна***

Проведений біоінформатичний аналіз генів Rf1 і Rf2 кукурудзи. На основі даних глобального вирівнювання досліджена філогенія, встановлена належність гена Rf1 до родини генів, що кодують білки з пентатрикопептидним мотивом. До поліморфних регіонів генів добрано праймери, проведений in silico ПЛР аналіз. Розроблені маркери дозволяють диференціювати рецесивні і домінантні алелі генів-відновників фертильності у кукурудзи з ЦЧС техаського типу.

***ЦЧС, гени-відновники фертильності, кукурудза, біоінформатика,
філогенетика, ПЛР in silico***

Вивчення генів-відновників фертильності кукурудзи має велике значення як у практичному плані, так і у теоретичному, через те, що ці гени мають унікальні характеристики порівняно з генами-відновниками фертильності інших рослин.

Кукурудза з техаським типом цитоплазматичної чоловічої стерильності (ЦЧС) відновлюється трьома генами-відновниками фертильності: Rf1, Rf2 та Rf8, серед яких Rf1 та Rf2 комплементарно взаємодіють. Домінантний алель гена Rf1 змінює рівень експресії химерної послідовності T-urf13 за рахунок того, що продукт цього гена працює як білок процесінгу або як допоміжний фактор транскрипції. Але точний механізм зниження рівня експресії токсичного

білка залишається невідомим; у клітинах рослин, що несуть домінуючий алель цього гена, на відміну від чоловічостерильних рослин, спостерігається транскрипт розміром 1600 п.н. [1].

Ген *Rf2* кодує розчинну альдегіддегідрогеназу, що є необхідною у тому числі і для розвитку андроцею у нормальної кукурудзи з мітохондріями дикого типу, субстратами для неї є як мінімум три альдегіди. Цей ген не знижує концентрацію специфічного для кукурудзи з техаським типом чоловічої стерильності транскрипту, однак він необхідний для відновлення фертильності кукурудзи з Т-типом ЦЧС. У кукурудзи з *rf2* алелем втрачається функція мітохондріальної альдегіддегідрогенази, що кодується геном *Rf2*. Також *Rf2* знижує концентрацію токсичного протеїну URF13 [2].

Враховуючи відсутність даних щодо поліморфізму та філогенії генів-відновників фертильності ЦЧС техаського типу у кукурудзи та відсутність молекулярних маркерів для дослідження їх поліморфізму, метою нашої роботи був біоінформатичний аналіз поліморфізму генів *Rf1* та *Rf2*, дослідження філогенії цих генів та створення ДНК маркерів для диференціації алелів цих генів.

Матеріал і методи дослідження. Використовували нуклеотидні послідовності *Rf1* гена – VT039010 і NM_001158391 та 19 нуклеотидних послідовностей *Rf2* гена кукурудзи (повних та часткових AF215823, AF269064, AF318130S1-AF318130S3, AF318133-AF318135, AF318136S1, AF318136S2, AF318138, AF318139S1 - AF318139S3, AF318142S1-AF318142S3, EU965908, NM_001112421), отримані з генетичної бази даних National Center for Biotechnology Information, (NCBI) [3]. Для вирівнювання використовували нуклеотидні послідовності регіонів гену *Rf2*, наявні в базі даних NCBI, а саме: 12 нуклеотидних послідовностей регіону екзонів 3-4, три – екзонів 6-8 та чотири – екзонів 8-10. Вирівнювання нуклеотидних та амінокислотних послідовностей (як трансльованих, так й безпосередньо отриманих з бази даних NCBI) проводили локальне за алгоритмом Сміта-Уотермана [5] з

використанням он-лайн програми «blastn» [3] та глобальне – за алгоритмом Нідлмана-Вунша [4] за допомогою програми «MEGA». Трансляцію нуклеотидних послідовностей здійснювали *in silico*. Трансльовані амінокислотні послідовності також вирівнювали за допомогою програми «MEGA» для пошуку певного паттерну амінокислотних змін. Реконструкцію філогенетичної дендрограми за результатами вирівнювання проводили за UPGMA методом [6]. Філогенетичну дендрограму будували за програмою «MEGA 5.2» [7].

Дизайн праймерів проводили за допомогою програми «FastPCR» за результатами глобального вирівнювання нуклеотидних послідовностей генів-відновників фертильності кукурудзи. Праймери добирали до ділянок, що виявили найбільший рівень поліморфізму. *In silico* полімеразну ланцюгову реакцію (ПЛР) проводили також в програмі «FastPCR».

Результати дослідження. Для вивчення поліморфізму гена *Rf1*, який є одним із генів-відновників фертильності техаського типу, проведено біоінформатичний аналіз його нуклеотидних та трансльованих послідовностей та реконструкцію філограм за результатами вирівнювання трансльованих через незначну кількість секвенованих послідовностей гена *Rf1* у генетичній базі даних NCBI на відміну від амінокислотних.

У результаті вирівнювання двох нуклеотидних послідовностей *Rf1* гена розроблений дизайн пари праймерів VSGIRf1 (5' – 3'): прямий – ctcagaaggtttctttgtgc, зворотний – cggagacgacgcggcagagg. При проведенні *in silico* ПЛР отримано продукти ампліфікації розмірами 385 (BT039010, *rf2*) та 414 (NM_001158391, *Rf2*) п.н. Поліморфізм гена *Rf1* полягав у різниці в кількості мікросателітів складної будови у позиціях 110-117 п.н., 130-140 п.н., 196-234 п.н. (рис. 1).

Для вивчення еволюції гена *Rf1* здійснено філогенетичний аналіз. Трансльовану нуклеотидну послідовність гена *Rf1* кукурудзи (NM_001158391) використано для проведення локального вирівнювання за алгоритмом BLAST

проти бази даних протеїнів. Знайдено 250 гомологів протеїну; всі належали до родини протеїнів з пентатрикопептидним мотивом. Дерево філогенетичних відносин продуктів трансляції гена *Rf1* та його гомологів показано на рис. 2.

					Section 3	
	(79)	79	90	100	117	
PCR Product of Rf1BT039010(1)	(79)	TCAACGGTCACTGCCTTGTCCAGTAAAGTAAACCGTACGA				
PCR Product of Rf1NM_001158391(1)	(79)	TCAACGGTCACTGCCTTGTCCAGTAA-----CACGGCCGA				
					Section 4	
	(118)	118	130	140	156	
PCR Product of Rf1BT039010(1)	(118)	GACGCCGCATGGCGG---GCAACAAGTTCTCGTCGTAC				
PCR Product of Rf1NM_001158391(1)	(114)	GACGCCGCATGGCGGCGGCAACAAGTTCTCGTCGTAC				
					Section 5	
	(157)	157	170	180	195	
PCR Product of Rf1BT039010(1)	(154)	CACCTCGCCGCGCCCTCCGCGCGAGCCGACCCCGCC				
PCR Product of Rf1NM_001158391(1)	(153)	CACCTCGCCGCGCCCTCCGCGCGAGCCGACCCCGCC				
					Section 6	
	(196)	196	210	220	234	
PCR Product of Rf1BT039010(1)	(193)	GC-----CGCGCTC				
PCR Product of Rf1NM_001158391(1)	(192)	GGGCCCTCCGCGCGAGCCGACCCCGCCCGCGCTC				
					Section 7	
	(235)	235	240	250	260	273
PCR Product of Rf1BT039010(1)	(202)	GGCCTTTCCTCAACCTCCCGCATCCGCCACCCCGTTT				
PCR Product of Rf1NM_001158391(1)	(231)	GGCCTTTCCTCAACCTCCCGCATCCGCCACCCCGTTT				
					Section 8	
	(274)	274	280	290	300	312
PCR Product of Rf1BT039010(1)	(241)	CGCTATTCCTCCGCTGCTACGACCTCATCATCTCCAGG				
PCR Product of Rf1NM_001158391(1)	(270)	CGCTATTCCTCCGCTGCTACGACCTCATCATCTCCAGG				

Рис. 1. Результат вирівнювання фрагментів *Rf1* гена, отриманих в *in silico* ПЛР. Консервативні ділянки позначені сірим, поліморфні мікросателіти є на ділянках 110-117, 130-140 та 196-234

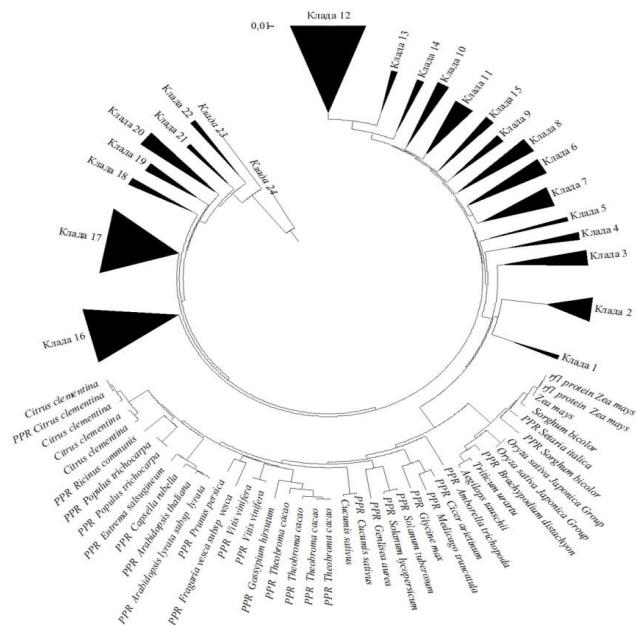

Рис. 2. Філогенетичні взаємовідносини рослин за результатами вирівнювання протеїнів RF1. У розкритому вигляді представлений лише кластер, що містив ген *Rf1* кукурудзи, інші кластери закриті

Продукт трансляції гена *Rf1* належав до родини пентатрикопептидів, відомих своєю участю в регуляції у експресії генів рослин. Окрім гілки, що містила гомологи гена *Rf1*, на кладограмі чітко відрізнялися 24 кластери. Філогенетичні дані можна інтерпретувати так, що для цих генів характерний диверсифікуючий відбір, спрямований на підвищення різноманітності цих білків, у той час як пентатрикопептидний мотив виявився досить консервативним. Таким чином, щонайменше один з генів відновників фертильності кукурудзи кодує пентатрикопептидний білок. Знайдено певне число ортологів та паралогів гена *Rf1*. Це можна використати як для створення штучної ЦЧС системи, подібної до ЦЧС техаського типу у кукурудзи, у рису, сорго, пшениці та інших злакових на основі ортологів гена *Rf1* кукурудзи, знайдених у цих таксонах, так і для визначення нових типів ЦЧС у кукурудзи в майбутньому. Вивчення ж паралогів гена *Rf1* кукурудзи в майбутньому дозволить вирішити як практичні питання створення нових ЦЧС-систем кукурудзи, так і вивчити теоретичні аспекти взаємодії ядерного генома з мітогеномом, опосередковані генами, що кодують пентатрикопептидні білки.

Для вивчення внутривидового поліморфізму кукурудзи за геном *Rf2*, а також створення молекулярних маркерів, які можна використовувати для диференціації ліній кукурудзи на основі ПЛР, провели біоінформатичний аналіз. Вирівнено 19 нуклеотидних послідовностей *Rf2* гена кукурудзи. Лише для регіону екзонів 8-10 знайдено сайти, за якими можлива диференціація алелів *Rf2* та *rf2*. Для регіону екзонів 8-10 рівень гомології становив 93,6 %, відзначено наявність однонуклеотидних замін.

Вирівнювання нуклеотидних послідовностей екзонів 8-10 дозволило диференціювати рецесивні і домінантні алелі. За результатами вирівнювання нуклеотидних послідовностей розроблено дизайн праймерів. Добрано пару праймерів VSGI4 до регіону екзонів 8-10 гена *Rf2* (5' – 3'): прямиий VSGI4SP: – gtcgtgactgcatccaagta, зворотній VSGI4ASP: – cttgcattttgatgggtgta, за допомогою яких диференційовано ген *Rf2* кукурудзи на домінантні та рецесивні алелі в

ПЛР *in silico*. Нуклеотидні послідовності, що належали до рецесивного алеля *rf2*, ампліфікували продукт розміром 216 п.н., у той час як нуклеотидні послідовності доміантного алеля *Rf2* не продукували фрагментів ампліфікації за рахунок наявності специфічних для рецесивних ліній однонуклеотидних замінів у сайтах праймування, що унеможливило гібридизацію праймерів з гомологічними сайтами нуклеотидних послідовностей доміантного алеля.

Висновки

За результатами дослідження генів-відновників фертильності кукурудзи з техаським типом ЦЧС, ген *Rf1* виявився таким, що кодує білок з пентатрикопептидним мотивом, який поєднує його з більшістю інших відомих генів-відновників фертильності в інших рослин, тоді як ген *Rf2* є унікальним у цьому сенсі, бо кодує не пентатрикопептидний білок, а мітохондріальну альдегіддегідрогеназу. Для обох генів проведений комплексний аналіз з використанням методів біоінформатики, досліджена філогенія гена *Rf1* та їх поліморфізм, добрано праймери, що дозволяли диференціювати рецесивні та доміантні алелі цих генів.

Список літератури

1. Dewey R. E. A mitochondrial protein associated with cytoplasmic male sterility in the T cytoplasm of maize / R. E. Dewey, D. H. Timothy, C. S. Levings // Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. - 1987. - Vol. 15, № 84. - P. 5374–5378.
2. Liu F. Mitochondrial Aldehyde Dehydrogenase Activity Is Required for Male Fertility in Maize / F. Liu, X. Cui, H. T. Horner [et al.] // The Plant Cell. - 2001. - Vol. 13. - P. 1063–1078.
3. National Center for Biotechnology Information [Електронний ресурс] // Режим доступу: ncbi.nlm.nih.gov

4. Needleman S. B. A general method applicable to the search for similarities in the amino acid sequence of two proteins / S. B. Needleman, C. D. Wunsch // Journal of Molecular Biology. - 1970. - Vol. 3, № 48. - P. 443–453.
5. Smith T. F. Identification of Common Molecular Subsequences / T. F. Smith, M. S. Waterman // Journal of Molecular Biology. - 1981. - Vol. 147. - P. 195–197.
6. Sneath P. H. A. Numerical taxonomy: The principles and practices of numerical classification / P. H. A. Sneath, R. R. Sokal // San-Francisco: Freeman, 1973. - P. 573.
7. Tamura K. Prospects for inferring very large phylogenies by using the neighbor-joining method / K. Tamura, M. Nei, S. Kumar // Proceedings of the National Academy of Sciences. - 2004. - Vol. 101. - P. 11030-11035.

АНАЛИЗ ЛОКУСОВ, АССОЦИИРОВАННЫХ С ВОССТАНОВЛЕНИЕМ
ФЕРТИЛЬНОСТИ ЦМС ТЕХАССКОГО ТИПА КУКУРУЗЫ

Г.И. СЛИЩУК, Н.Э. ВОЛКОВА

Проведен биоинформатический анализ генов Rf1 и Rf2 кукурузы. По данным глобального выравнивания исследована филогения, установлена принадлежность гена Rf1 к семье генов, кодирующих белки с пентатрикопептидным мотивом. К полиморфным регионам генов разработаны праймеры, проведен in silico ПЦР анализ. Разработанные маркеры позволили дифференцировать рецессивные и доминантные аллели генов-восстановителей фертильности у кукурузы с ЦМС техасского типа.

Ключевые слова: ЦМС, гены-восстановители фертильности, кукуруза, биоинформатика, филогенетика, ПЦР in silico

MAIZE TEXAS TYPE CMS RESTORER OF FERTILITY-ASSOCIATED LOCI
ANALYSIS

G.I. SLISCHUK, N.E. VOLKOVA

Maize Rf1 and Rf2 genes bioinformatics analysis have been conducted. Genes phylogenies were reconstructed in virtue of nucleotide alignment, Rf1 belonging to pentatricopeptide motif-coding genes family has been showed. Primers, specific to polymorphic regions were designed; in silico PCR analysis has been conducted. Developed markers allowed Texas-type CMS maize restorer of fertility recessive and dominant allele differentiation.

Keywords: CMS, restorers of fertility, maize, bioinformatics, phylogenetics, PCR in silico